Economic
Board
Zuid-Holland

Ondernemend de toekomst in| Jaarverslag 2018

Inhoudsopgave

1. VOORUITBLIK EN TERUGBLIK

2. DOORONTWIKKELING EBZ

3. ECONOMISCHE SPEERPUNTEN

4. VESTIGINGSKLIMAAT

5. INTELLIGENCE

6. EBZ COMMUNITY

1. Vooruitblik en terugblik

Zuid-Holland is een belangrijke motor van de Nederlandse economie: meer dan 20% van de banen, euro's, R&D en export zit hier. Maar die **motor hapert**. In 2018 groeide de economie weliswaar bovengemiddeld. Maar als we kijken naar de afgelopen 10 jaar, dan groeiden de twee andere motoren, Brabant en Noord-Holland meer dan twee keer zo hard.

Tegelijk heeft de regio een **sleutelpositie** binnen de grote **transities** – energie, digitalisering, circulair, veiligheid, gezonde voeding – die Nederland en Europa de komende jaren moeten realiseren.

Deze cijfers en ontwikkelingen onderstrepen de **urgentie** om als bedrijven, kennisinstellingen en overheden verenigd in de EBZ gezamenlijk de schouders te zetten onder het realiseren van de economische strategie van de regio. Allereerst meer toegevoegde waarde creëren door in te zetten op **crossovers** tussen de sterke sectoren en de transities waar de regio en deze sectoren voor staan. Daarnaast zorgen voor excellent **vestigingsklimaat** voor bedrijven en mensen door goed arbeidsmarktbeleid, betere bereikbaarheid, robuuste energie-infrastructuur en aantrekkelijke steden.

In de volgende hoofstukken laten we zien hoe we deze punten in 2018 vanuit de board geagendeerd hebben: ondernemend en toekomstgericht.

Linco Nieuwenhuyzen | secretaris

Jan Kees de Jager
Voorzitter en CFO KPN

Adri Bom-Lemstra
Gedeputeerde Economie
en Ruimtelijke Ordening
Provincie Zuid-Holland

Karel Luyben
Rector Magnificus emeritus
TU Delft

Martin van Gogh
Directeur Hoogendoorn/
Batenburg Techniek N.V.

Saskia Bruines
Wethouder Economie
gemeente Den Haag

Barbara Kathmann
Wethouder Economie
gemeente Rotterdam

Jaap Bierman
Algemeen directeur HTM

Bart Smolders
Directeur mobility
Siemens Nederland

Bart van Zijll Langhout
VP strategic alliances Janssen
EMEA & Janssen The Netherlands
campus lead

Allard Castelein
President-directeur
Havenbedrijf Rotterdam

Jos van Winsen
General Manager Shell
Pernis

Dave van der Heyde
CEO Royal IHC

Arnaud de Jong
CEO Airbus Defence
and Space Netherlands

Rob Hamer
VP Agri-Food External
Affairs Unilever

Jan van der Wel
CEO Technolution

Peter Goedvolk
Ondernemer

Marc van der Linden
CEO Stedin

Jac Gofers
Founder/CEO
Promolding

Steven Soederhuizen
Vice President Aerostructures
GKN-Fokker ASEA

Kristel Baele
Voorzitter CvB Erasmus
Universiteit Rotterdam

Leonard Geluk
Voorzitter CvB Haagse
Hogeschool

Hester Bijl
Vice-rector magnificus
Universiteit Leiden

Pierre Heijnen
voorzitter CvB ROC
Mondriaan

Paul de Krom
CEO TNO

Pancras Hogendoorn
Lid RvB Leids Universitair
Medisch Centrum

Marja van Bijsterveldt
Burgemeester gemeente
Delft

Wouter Kolff
Burgemeester gemeente
Dordrecht

Liesbeth Spies
Burgemeester gemeente
Alphen aan den Rijn

Henri Lenferink
Burgemeester gemeente
Leiden

EBZ

2. Doorontwikkeling EBZ

In 2018 is het verhaal van de board aangescherpt. De EBZ heeft de ambitie het innovatief vermogen te ontsluiten en duurzame economische groei in Zuid-Holland aan te jagen. Dit doet de board door **netwerkkracht**, **denkkracht** en **lobbykracht** te mobiliseren gericht op de belangrijkste economische speerpunten van de regio en de transitieopgaven zoals geadresseerd in de Roadmap Next Economy. De ambities op deze drie lijnen zijn:

- **Netwerkkracht** – de EBZ is dé plek waar bestuurlijke boegbeelden vanuit alle relevante private en publieke netwerken uit Zuid-Holland elkaar ontmoeten. In 2018 is de netwerkkracht vergroot door de board uit te breiden met tien ondernemers en bestuurders.
- **Denkkracht** – De board formuleert een eenduidige en gedragen economische strategie, gebaseerd op feiten en met significante inbreng van boardleden en experts vanuit hun organisatie. Een mooi voorbeeld daarvan is de Human Capital agenda. Die aanpak gaat de board in 2019 verder uitbouwen.
- **Lobbykracht** – de board positioneert de regio in nationale en Europese netwerken als krachtige economische regio, agendeert de grote opgaven die hieraan verbonden zijn en ondersteunt de lobby van partners op specifieke dossiers. De board heeft een kwartiermaker aangesteld om een aanpak te ontwikkelen op deze ambitie.

3. Speerpunten EBZ

In het voorjaar van 2017 heeft de EBZ de keus gemaakt te focussen op **vijf speerpunten**.

- Cybersecurity
- Smart Industry
- Haven in transitie
- Life Sciences & Health
- Feeding & Greening megacities

Uitdagingen binnen deze speerpunten en op de crossovers zijn belangrijke thema's voor de inzet van de EBZ.

In 2018 heeft de board cybersecurity en digitale weerbaarheid op de agenda gezet. Ook zijn de uitdagingen binnen het ruimtevaartcluster besproken. Voor het speerpunt Haven in Transitie was de totstandkoming van het klimaatakkoord een belangrijk thema. Verder is de board betrokken bij de ontwikkeling van het Instituut voor leefstijlgeneeskunde op het snijvlak van Life Sciences en Feeding Megacities.

3.1 Cybersecurity en digitale weerbaarheid

Hoe brengen organisaties hun **digitale weerbaarheid** naar een hoger niveau? Wat is het handelingsperspectief van een bestuurder? Waar liggen uitdagingen voor samenwerking in Zuid-Holland?

- Tijdens de jaarlijkse heisessie in juni bij KPN gingen EBZ-leden met een ‘boardroom game’ zelf aan het werk met cybersecurity. Dat deden we in samenwerking met Cyber Central. Ook kreeg de board een update van de voortgang op het **transitiepad Digital Delta** van de Roadmap Next Economy.
- De board heeft besloten in te zetten op aansluiting vanuit het bedrijfsleven in Zuid-Holland bij het nationaal **Digital Trust Centre** van het Ministerie van EZK. Het secretariaat van de EBZ heeft zich hiervoor met succes ingezet.
- In 2019 wordt door een coalitie van regionale partijen een **cyber weerbaarheid centrum** ontwikkeld voor de high tech industrie in West-Nederland. De boardleden Jac Gofers en Martin van Gogh zijn daarbij nauw betrokken.

3.2 Ruimtevaart cluster Zuid-Holland

Het regionaal **space cluster** levert een belangrijke bijdrage aan de economie van Nederland. Daarover ging de EBZ vergadering in september bij TNO.

- Paul de Krom, Arnaud de Jong en Franco Ongaro (ESTEC) presenteerden hoe space-innovaties bijdragen aan NLse doorbraken in high tech materialen, (laser satteliet-) communicatie en klimaatmonitoring.
- De ontwikkeling van nieuwe bedrijvigheid in de ruimtevaart en de ambities van een **sterk ruimtevaartcluster** in Zuid-Holland zullen hand-in-hand moeten gaan met de mogelijkheid mee te kunnen dingen naar technologie-opdrachten van **ESA**.
- De EBZ ondersteunt daarom de lobby van SpaceNed, gericht op dat Nederland voldoende moet investeren in ruimtevaart, door haar **‘fair share’** bij te dragen aan de ESA optionele programma’s.

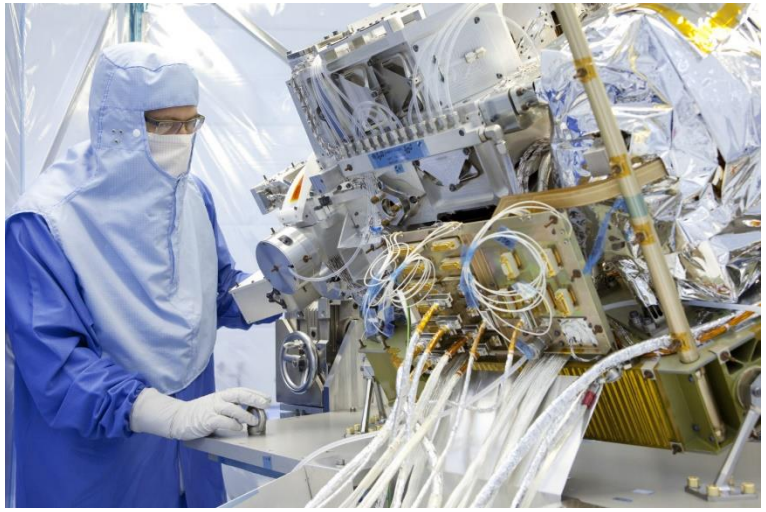

3.3 Haven in transitie

Het Havenindustrieel Complex staat voor enorme **transitieopgaven** om de CO2 uitstoot te reduceren en tegelijk duurzame economische en maatschappelijke waarde te blijven realiseren. Het nationale klimaatakkoord moet resulteren in werkbare kaders voor deze transitie maar ook de regio heeft een belangrijke rol om de transitie te faciliteren, zo bleek tijdens de updates die het Havenbedrijf Rotterdam gaf tijdens de boardvergaderingen. De board blijft zich inzetten voor de volgende punten:

- Concrete **steun** voor het realiseren van het open **warmtenet, CO2-infrastructuur en opslag** door creëren van politiek en bestuurlijk draagvlak in de regio.
- Ondersteunen van de lobby nationaal en in Europa voor **financiering van grote energieprojecten** en een regionale clusteraanpak om projecten te versnellen.
- Ontwikkeling van **regionaal financieel instrumentarium** (fonds) t.b.v. transitie van de haven, bijvoorbeeld voor financiering van assets met lange en/of onzekere terugverdientijd en R&D, scale-up.
- **Human Capital**: blijven investeren in en stimuleren van techniek- en ICT onderwijs, aansluiten onderwijs op arbeidsmarkt.
- Fysiek en beleidsmatig ruimte creëren voor initiatieven die **transitie versnellen**, o.a. door snelheid en flexibiliteit in vergunningstrajecten.

3.4 Voeding & gezondheid: Nederlands Innovatiecentrum voor Leefstijlgeneeskunde

Tijdens de EBZ vergadering van 30 november 2017 is gesproken over de mogelijkheden van **Voeding en Gezondheid** voor onze regio. Tijdens de najaarsvergadering 2018 heeft de board een update gekregen van de activiteiten op deze crossover.

- Een belangrijke ontwikkeling is de oprichting van het **Nederlands Innovatiecentrum voor Leefstijlgeneeskunde** door TNO en het LUMC. Dit Centrum werkt aan een systeemverandering door intensieve samenwerking tussen burgers, gezondheidszorg, bedrijfsleven en overheid. Gezamenlijk richten zij zich op innovaties die passen in een **gepersonaliseerde systeembenadering** die zorg, voeding en gedragsverandering combineren met leefstijl.
- De board steunt de ambitie om **leefstijl-geneesbare ziekten in 10 jaar te halveren**. Ook erkent de EBZ de grote maatschappelijke als economische relevantie hiervan.
- Een aantal boardleden gaan met het Innovatiecentrum in gesprek of zij vanuit hun organisaties **use-cases** kunnen inbrengen, ook als basis om regionale bedrijven te betrekken.

4. Vestigingsklimaat

Excellente randvoorwaarden zijn cruciaal voor de economische ontwikkeling van de speerpuntsectoren van de EBZ. Daarom richt de board zich ook op de ontwikkeling van het **vestigingsklimaat** in Zuid-Holland.

Twee thema's waarop de regio voor grote uitdagingen staat zijn **human capital** en de **bereikbaarheid**, zo laten analyses van de EBZ zien.

Ook goede bestuurlijke samenwerking op de verbetering van het vestigingsklimaat is van groot belang. Daarom is de board blij dat de **Bestuurlijke Investmentboard** verder gaat als bestuurlijke werkgroep van de EBZ. Deze werkgroep agendeert vanuit de vier lijnen van het **Regionaal Investeringsprogramma** kansen en knelpunten, zoals de invulling van de nieuwe Europese structuurfondsen voor de regio.

4.1 Human capital agenda (1)

werkgroep: Marja van Bijsterveldt – voorzitter, Jac Gofers, Jeffrey van Meerkerk, Eric Verduijn, Adri Bom-Lemstra, Dominic Schrijer, Leonard Geluk, Pierre Heijnen, Henk de Bruijn

De EBZ werkt samen met overheid, bedrijfsleven en onderwijs aan een regionaal human capital akkoord. De board werkt daarbij nauw samen met Provincie Zuid-Holland.

In 2018 liet EBZ onderzoek doen naar de **grootste knelpunten**:

- Zuid-Holland kent de **grootste arbeidstekorten** van alle provincies. 1 op de 5 bedrijven kan geen goede mensen krijgen.
- De arbeidsmarkt in Zuid-Holland is **versnipperd** en werknemers stappen niet snel over naar andere sectoren.
- Zuid-Holland is nummer 10 van de 12 provincies in het activeren van **onbenut arbeidspotentieel**, mensen zonder werk die wel willen werken of mensen die meer willen werken.
- **Gebrek aan organiserend vermogen** en uitvoeringskracht op regionaal niveau belemmeren Zuid-Holland om deze knelpunten aan te pakken.

4.1 Human capital agenda (2)

Het **human capital akkoord** waaraan gewerkt wordt, bestaat uit een hoofdakkoord en deelakkoorden.

- Het hoofdakkoord bevat doelen (SMART) tot aan 2024 op **om- en bijscholing**, transitie **van werk naar werk** en het **benutten** van aanwezig **potentieel**.
- Deelakkoorden bevatten projecten die bijdragen aan bovenstaande doelen.

In economische termen levert de realisatie van deze ambities volgens Birch 6 mld. extra economische groei op en neemt de **concurrentiekracht** van bedrijven in de regio toe.

Najaar 2018 is gestart met het opstellen van het akkoord, het **mobiliseren** van **regionale partners** voor dit akkoord en het bouwen van coalities op deelakkoorden. Ook wordt geïnventariseerd hoe **wet- en regelgeving** kan bijdragen aan de ambities.

Inzet is om zomer 2019 het akkoord te tekenen.

Ondertussen heeft de board ook bijgedragen aan verschillende lopende initiatieven. Zo steunde de EBZ het manifest tegen aanpassing van de **30%-regeling** voor medewerkers uit het buitenland.

Ook is de Infradeal Zuid-Holland afgerond.

Duurzaamheidsfabriek | Dordrecht

Aanbieding manifest 30% regeling | mei

4.2 Infradeal Zuid-Holland: van bijstand naar baan

werkgroep: Liesbeth Spies, Peter Heijkoop, Dennis vd Werf, Fred Slijk

Op 12 september 2016 hebben twintig bestuurders vanuit de bouw- en infrabranche, overheden, onderwijsinstellingen en de EBZ de **Infradeal Zuid-Holland** getekend in Alphen a/d Rijn. Deze deal is in 2018 afgerond.

- De **ambitie** was om **300 opleidingsplekken** te creëren voor m.n. jongeren in de bijstand door gebundelde inzet van 'social return'-verplichtingen op infraprojecten van overheden. Ook is via deze deal ingezet om het SROI-beleid (social return on investment) meer gelijk te trekken in de regio zodat het voor bedrijven eenvoudiger wordt en het beleid effectiever.
- **De ambitie is deels gerealiseerd**. Uit de evaluatie kwam naar voren dat het project niet goed van de grond is gekomen door drie oorzaken:
  - De **dynamiek** op de arbeidsmarkt is **substantieel veranderd**. Wederzijdse verwachtingen zijn onvoldoende uitgewerkt tot op het niveau van concrete werkafspraken (onvoldoende uitvoeringskracht).
  - De **focus** van het **project** was onvoldoende scherp: enerzijds te complex (bestuurlijke aspecten van sroi) en anderzijds te smal (leerwerkbanen GWW) voor een arbeidsmarktregio-overstijgende aanpak.
- De **lessen en ervaringen** van dit project worden **verankerd** in de uitwerking van de human capital agenda.

Ondertekening infradeal| september 2016

4.3 Mobiliteit

700.000 extra inwoners, **3,7 mld** euro economische schade door files, **25% van de CO2** uitstoot door mobiliteit: investeren in openbaar vervoer in de Randstad is hard nodig, concludeerde de EBZ in de boardvergadering van 4 april. De board ziet vier railsporen tussen Dordrecht en Leiden als belangrijke basis voor verbetering van de bereikbaarheid en roept regionale en nationale overheden op dit te realiseren.

Met de regionale overheden is afgesproken dat de board **steun verleent aan de lobby** om deze investeringen te realiseren.

- Naast gesprekken van individuele boardleden met nationale beleidsmakers heeft de board samen met Provincie Zuid-Holland een **werkbezoek** over mobiliteit georganiseerd voor de VVD 2e kamer fractie.
- Ook heeft EBZ voorzitter Jan Kees de Jager bij de **Verstedelijkingsconferentie** gesproken over de economische urgentie van goed bereikbare en aantrekkelijke steden: voor onze transities hebben we **talent** nodig.
- Ook heeft de board na de **gemeenteraadsverkiezingen** de nieuwe gemeentebesturen opgeroepen middelen te reserveren om te kunnen co-financieren op Rijksinvesteringen.

Verstedelijkingsconferentie| oktober

4.4 Ruimtelijk-Economische Ontwikkel Strategie (REOS)

In 2017 heeft de EBZ het uitvoeringsprogramma REOS ondertekend, samen met bestuurders van het Rijk, en bestuurders en de Economic boards van de Noordelijke- en Zuidelijke Randstad en Brainport Eindhoven. Doel is om de **concurrentiekracht van Nederland** te versterken door ruimtelijk-economische maatregelen. Focus ligt op het versterken van **campussen** en **toplocaties**. Daarbij gaat het om goede inbedding van deze toplocaties in regionale en internationale netwerken.

In 2018 zijn de volgende stappen gezet:

- Tijdens het bestuurlijk overleg in juni is draagvlak verkregen voor gezamenlijke inzet op het aantrekken van **talent**; vanuit de Talent Coalition worden hiervoor voorstellen ontwikkeld met het Rijk.
- De REOS partners hebben besloten in te zetten op een **co-locatie** strategie voor **Datacenters**. Eén van de opties die wordt onderzocht is in **Zuid-Holland** een tweede **concentratiepunt** voor datacenters te realiseren.
- In opdracht van REOS werkt het college van Rijksadviseurs aan een advies hoe in **tranformatiegebieden** van nationaal belang, zoals de Binckhorst, woningbouw en verschillende typen werklocaties in hoge dichtheid gecombineerd kunnen worden.

Bestuurlijk overleg REOS | juni

5.1 Intelligence: Regiomonitor 2018

Wat gaat er goed?

- Economie op volle toeren: meer banen, exportkampioen
- Internationaal concurrerend: groei productiviteit, meer (private) R&D, veel snelle groeiers

Waar liggen uitdagingen?

- Arbeidsmarkt: digitalisering leidt tot ander soort banen
- Digitale bereikbaarheid: snel breedband, maar wat brengt de toekomst?
- Energie: transitie komt langzaam op gang, groei dataverkeer verwacht

5.2 Intelligence: Economendebat 2018

Tijdens een druk bezocht **Economendebat** op het InnovationQuarter jaarevent werd de Regiomonitor 2019 gepresenteerd.

- De analyses in de **Regiomonitor** brengen uitdagingen op het gebied van duurzame energie, arbeidsmarkt en **digitale bereikbaarheid** goed in kaart. Dit onderstreept waarom de EBZ de Roadmap Next Economy ondersteunt en een werkgroep is gestart om een ‘human capital’-aanpak te ontwikkelen.
- Berry Vetjens, Directeur markt en ICT van TNO, wees tijdens het debat op de **achterblijvende ICT-intensiteit** van de Nederlandse economie. “Het blijkt bijvoorbeeld dat ondernemers onzeker zijn over de opbrengsten en risico’s van het delen van data.”

2e Economendebat | juni

5.3 Intelligence - RSM onderzoekt historisch groei en potentie economische speerpunten EBZ

Op basis van de historische groeicijfers van de **speerpunten** en de groeiprognoses van het CPB heeft RSM in opdracht van de EBZ een macro-economische analyse gemaakt van de **groeimogelijkheden**.

- De speerpunten van de EBZ zijn goed voor **900 duizend banen** en **90 miljard euro toegevoegde waarde** in 2015. Dit betreft zowel de directe als indirecte bijdrage. Eén baan in de speerpunten levert indirect 1,8 banen op, binnen en buiten de regio.
- Doorrekening op basis van de CPB scenario's resulteert bij een neutraal scenario in ca. **980 duizend banen** en **115 miljard euro toegevoegde waarde** in **2025**. In meest positieve CPB scenario is de prognose 1 mln banen en 120 miljard euro toegevoegde waarde in 2025.
- Ook is doorgerekend wat de toekomstige groei kan zijn op basis van meest positieve historische groei. Het resultaat, 212 miljard euro en 1,3 miljoen banen, is niet erg waarschijnlijk maar toont de **potentie** van de speerpunten, aldus RSM.

Directe en indirecte werkgelegenheid
(x 1000 banen)

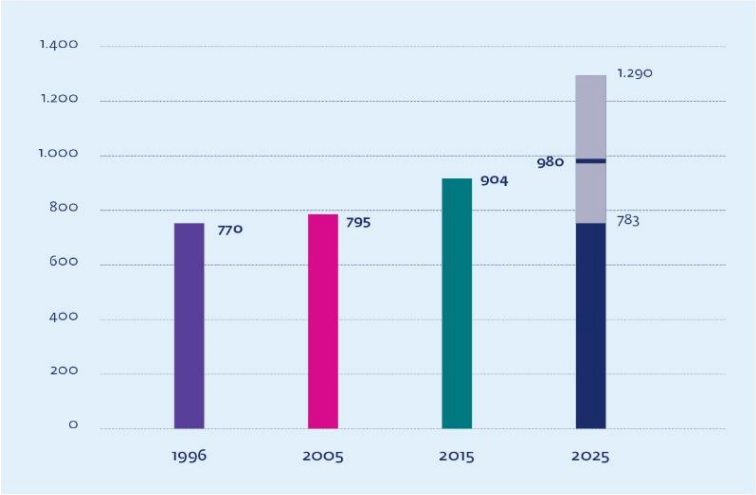

6.1 EBZ community | Vergaderingen EBZ 2018

Rotterdam|4 april| mobiliteit

Rotterdam| 13 juni| cybersecurity

Delft| 25 september | Space

Den Haag|30 november | RNE

6.2 EBZ community | eerste editie #HetDiner

Op **12 december 2018** organiseerden Provincie Zuid-Holland, Gemeente Rotterdam, Gemeente Den Haag, MRDH, InnovationQuarter en de EBZ de eerste editie van **Het Diner**.

- Op uitnodiging van Commissaris van de Koning Jaap Smit, burgemeester Ahmed Aboutaleb, burgemeester Pauline Krikke, Rinke Zonneveld en voorzitter van de Economic Board Zuid-Holland Jan Kees de Jager kwamen ruim 150 van de **belangrijkste spelers** uit bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden **in de regio** bijeen.
- Het thema: **samenwerking loont!** Samen hebben we stilgestaan bij de belangrijkste successen die de afgelopen jaren in gezamenlijkheid zijn geboekt en vooruitgekeken naar de economische en maatschappelijke uitdagingen van morgen.

6.3 EBZ community | Twitter 2018

EBZ @economicboardZH · 30 aug. 14.491
Onderzoek **@UniUtrecht** laat zien dat **@GemeenteDelft** de beste regio voor ondernemerschap in Nederland is. Andere stadsregio's met zeer goede voedingsbodem voor ondernemerschap zijn: Eindhoven, Den Haag, Leiden, Amsterdam, Utrecht en Twente. bit.ly/2C1E43Q pic.twitter.com/mPgGkddjlg
Tweetactiviteit weergeven

EBZ @economicboardZH · 17 apr. 8.695
Nieuws > EBZ: grootstedelijke mobiliteit **#Randstad** is topprioriteit voor steden, regio en Rijk **#economischegroei** **#duurzaamheid** **#woningbouw** **#files** **#REOS** economicboardzuidholland.nl/mobiliteit-top… pic.twitter.com/xqPtfT5sBr
Tweetactiviteit weergeven

EBZ @economicboardZH · 30 jan. 8.823
Een nieuwe naam, een aangescherpte focus en een nieuwe voorzitter: in 2017 heeft de EBZ weer flinke stappen gezet op weg naar een krachtige economic board. Lees hier het jaarverslag over 2017 economicboardzuidholland.nl/focus-op-groei… pic.twitter.com/QQCsPtgAFE
Tweetactiviteit weergeven

EBZ
@economicboardZH
Economic Board Zuid-Holland | triple helix bedrijven, kennisinstellingen en overheden | banen en economische groei

EBZ @economicboardZH · 19 jan. 2018 7.832
Oproep **#EBZ** aan alle **#gemeenten** **@zuid_holland**: samenwerking loont! Versterk daarom regionale samenwerking in volgende collegeperiode economicboardzuidholland.nl/ebz-versterk-r… pic.twitter.com/RWA0867hJU
Tweetactiviteit weergeven

EBZ @economicboardZH · 8 jun. 6.301
Hoe brengen we de cyberweerbaarheid in Zuid-Holland naar een hoger niveau? De board aan het werk met simulatie bij **@CyberCentral_NL** op de **@RDMRotterdam** pic.twitter.com/OZtlrd6Sen
Tweetactiviteit weergeven

Economic Board Zuid-Holland

WTC The Hague, 3e verdieping
Prinses Margrietplantsoen 32
2595 BR DEN HAAG
T: +31 88 4747 255
E: info@economicboardzuidholland.nl

W: economicboardzuidholland.nl

Het secretariaat van de board wordt gevoerd door InnovationQuarter. De board richt zich op netwerk-, denk- en lobbykracht. Boardleden nemen onbezoldigd deel op persoonlijke titel. Verantwoording van de uitgaven van het secretariaat verloopt via InnovationQuarter.

Februari 2019